Valiokunnan mietintö HaVM 28/2020 vp─ HE 148/2020 vp

Hallintovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 36 ja 55 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 36 ja 55 §:n muuttamisesta (HE 148/2020 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut (etäkuuleminen):
- neuvotteleva virkamies Matti Sillanmäki, valtiovarainministeriö
- talouspäällikkö Pasi Rentola, opetus- ja kulttuuriministeriö
- erityisasiantuntija Hanna Salokaarto, opetus- ja kulttuuriministeriö
- neuvotteleva virkamies Mikko Nygård, sosiaali- ja terveysministeriö
- kehittämispäällikkö Sanna Lehtonen, Suomen Kuntaliitto

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettua lakia siten, että kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosenttia korotettaisiin 0,18 prosenttiyksiköllä. Valtionosuus olisi vuoden 2021 alusta 25,67 prosenttia ja kuntien omarahoitusosuus olisi 74,33 prosenttia.

Valtionosuusprosentin muutoksessa esitetään otettavaksi huomioon lisäyksenä 0,27 prosenttiyksikköä liittyen uusien ja laajenevien tehtävien toteuttamiseen siten, että valtionosuusprosentti on 100. Valtionosuuden mitoituksessa on uusina tehtävinä otettu huomioon iäkkäiden henkilöiden tehostetun palveluasumisen ja pitkäaikaisen laitoshoidon henkilöstömitoitus (52,8 miljoonaa euroa), oppivelvollisuuden laajentaminen (5,9 miljoonaa euroa), subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden laajentaminen (9,9 miljoonaa euroa), varhaiskasvatuksen ryhmäkokojen pienentäminen (9,3 miljoonaa euroa), A1-kielen opetuksen aloittamisen varhennus (4,5 miljoonaa euroa) ja lastensuojelun jälkihuollon laajennus (12 miljoonaa euroa). Uusien ja laajenevien tehtävien ohella on lisäksi otettu huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen uudistus, joka pienentää kuntien asiakasmaksukertymiä (17 miljoonaa euroa). Valtionosuusprosentin muutoksessa on

otettu vähennyksenä huomioon 0,09 prosenttiyksikköä liittyen korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon uudistukseen (32 miljoonaa euroa).

Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen kohdistuvista määräaikaisista vähennyksistä ja lisäyksistä. Valtionosuudesta tehtäisiin nykyistä vastaavat pitkäaikaistyöttömien eläketuen menojen vähennykseen (2,47 euroa asukasta kohden), lääkintä- ja lääkärihelikopteritoiminnan rahoittamiseen (4,10 euroa asukasta kohden) ja kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmän toteuttamiseen (1,82 euroa asukasta kohden) liittyvät vähennykset.

Koronavirusepidemiasta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten johdosta kuntien peruspalvelujen valtionosuuksiin lisättäisiin vuonna 2021 yhteensä 280 miljoonaa euroa. Kertaluonteinen lisäys toteutetaan siten, että valtionosuudesta ei vuonna 2021 tehtäisi kilpailukykysopimuksen toteuttamisesta kunnille aiheutuviin säästöihin liittyvää vähennystä, mikä lisäisi valtionosuuksia yhteensä 233,6 miljoonaa euroa (42,51 euroa asukasta kohden) vuoteen 2020 verrattuna. Sen ohella valtionosuuksiin lisättäisiin yhteensä 46,4 miljoonaa euroa, josta 15,4 miljoonaa euroa kohdennettaisiin kunnille asukasmäärän mukaan (2,80 euroa asukasta kohden) ja 31 miljoonaa euroa verovuoden 2020 verontilityksissä sovellettavien kunnallisveron jako-osuuksien mukaisessa suhteessa.

Lisäksi säädettäisiin yhteensä 20 miljoonan euron suuruisesta lisäyksestä valtionosuuksiin harkinnanvaraisen valtionosuuden korotuksen lisäyksen rahoittamiseksi (3,64 euroa asukasta kohden). Lisäys kompensoisi tältä osin harkinnanvaraisten valtionosuuden korotusten perusteella kuntien valtionosuuksista tehtävän vähennyksen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen uudistuksen toimeenpanoon liittyen 0,9 miljoonaa euroa kohdistettaisiin kunnille kertaluonteisena valtionosuuden lisäyksenä (0,16 euroa asukasta kohden).

Esitys liittyy esitykseen valtion vuoden 2021 talousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2021.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettuun lakiin (1704/2009) ehdotetulla lainmuutoksella säädetään kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosentista sekä valtionosuuteen tehtävistä määräaikaisista vähennyksistä ja lisäyksistä vuodelle 2021.

Ehdotus sisältää myös koronaviruspandemiaan liittyvät kunnan peruspalvelujen valtionosuuden korotukset. Valtionosuuteen tehtävät korotukset ovat osa laajaa, erilaisia toimenpiteitä sisältävää

kuntatalouden tukipakettia. Valiokunta pitää tärkeänä ja tarpeellisena, että kuntia ja kaupunkeja tuetaan koronavirustilanteessa myös vuonna 2021.

Lakiin ehdotetut muutokset liittyvät vuoden 2021 valtion talousarvioesitykseen sisältyvään kunnan peruspalvelujen valtionosuusmomenttiin (28.90.30). Valiokunta on antanut valtion talousarvioesityksestä lausunnon HaVL 19/2020 vp — HE 146/2020 vp. Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuus on noin 7,7 miljardia euroa, mikä on noin 600 miljoonaa euroa enemmän kuin vuoden 2020 varsinaisessa talousarviossa.

Valtionosuusprosentti

Kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosentista säädetään lain 55 §:ssä. Valtionosuusprosenttia ehdotetaan korotettavaksi 0,18 prosenttiyksiköllä. Ehdotuksen mukaan valtionosuus on siten vuoden 2021 alusta 25,67 prosenttia ja kuntien omarahoitusosuus 74,33 prosenttia.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuuden määrärahan mitoitukseen vaikuttaa muun muassa indeksikorotus (2,4 %), joka lisää valtionosuutta noin 174 miljoonaa euroa. Valtionosuutta vähentää muun muassa valtion ja kuntien välinen kustannustenjaon tarkistus (noin 13,7 miljoonaa euroa). Valtionosuusprosentin muutoksessa on huomioitu kuntien uusien ja laajenevien tehtävien toteuttaminen siten, että näissä tehtävissä valtionosuus on voimassa olevan lain mukaisesti 100 prosenttia uusien ja laajentuvien tehtävien laskennallisista kustannuksista. Tehtävämuutokset lisäävät valtionosuutta yhteensä noin 112 miljoonaa euroa.

Uusina ja laajenevina tehtävinä on esityksessä otettu huomioon iäkkäiden henkilöiden tehostetun palveluasumisen ja pitkäaikaisen laitoshoidon henkilöstömitoitus, oppivelvollisuuden laajentaminen, subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden laajentaminen, varhaiskasvatuksen ryhmäkokojen pienentäminen, A1-kielen opetuksen aloittamisen varhennus ja lastensuojelun jälkihuollon laajennus. Uusien ja laajenevien tehtävien ohella on lisäksi otettu huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen uudistus, joka pienentää kuntien asiakasmaksukertymiä. Valtionosuusprosentin muutoksessa on otettu vähennyksenä huomioon korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon järjestämismallin muutokseen liittyen noin 32 miljoonan euron siirto kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta momentille 33.60.35.

Hallituksen esityksessä HE 173/2020 vp ehdotetun oppivelvollisuuden laajentamisen vaikutukset kuntien tehtäviin on valtionosuusprosentissa huomioitu vuonna 2021 syyslukukauden osalta. Hallintovaliokunnan saaman selvityksen mukaan kustannusvaikutus on täsmentynyt 6,9 miljoonaksi euroksi hallituksen esityksessä todetun 5,9 miljoonan euron sijaan. Muutoksella ei kuitenkaan ole vaikutusta ehdotettuun valtionosuusprosentin korotukseen. Myöskään sivistysvaliokunnan mietinnössä (SiVM 15/2020 vp — HE 173/2020 vp) ehdotetuilla muutoksilla ei selvityksen mukaan ole vaikutusta kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosentin kannalta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen uudistuksesta on valmistunut sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö StVM 39/2020 vp — HE 129/2020 vp. Hallintovaliokunnan saaman selvityksen mukaan siinä ehdotetuilla muutoksilla ei ole vaikutusta ehdotettuun valtionosuusprosenttiin.

Valtionosuuteen kohdistuvat vähennykset ja lisäykset

Lakiehdotuksen 36 §:ssä säädetään määräaikaisista kuntien valtionosuuteen kohdistuvista vähennyksistä ja lisäyksistä vuonna 2021. Koronavirusepidemiasta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten johdosta kuntien peruspalvelujen valtionosuuksiin tehdään yhteensä 280 miljoonan euron kertaluonteinen lisäys. Ehdotuksen mukaan kilpailukykysopimuksen toteuttamisesta kunnille aiheutuviin säästöihin liittyvä vähennys poistetaan vuodelta 2021, mikä lisää valtionosuuksia yhteensä 233,6 miljoonaa euroa vuoteen 2020 verrattuna. Sen ohella valtionosuuksiin lisätään yhteensä 46,4 miljoonaa euroa, josta 15,4 miljoonaa euroa kohdennetaan kunnille asukasmäärän mukaan (2,80 euroa asukasta kohden) ja 31 miljoonaa euroa verovuoden 2020 verontilityksissä sovellettavien kunnallisveron jako-osuuksien mukaisessa suhteessa.

Lisäksi ehdotetaan 20 miljoonan euron suuruista lisäystä valtionosuuksiin harkinnanvaraisen valtionosuuden korotuksen lisäyksen rahoittamiseksi (3,64 euroa asukasta kohden). Laki edellyttää harkinnanvaraisten valtionosuuden korotusten yhteismäärää vastaavan euromäärän vähentämistä kunnille maksettavista valtionosuuksista. Ehdotettu valtionosuuden lisäys kompensoi tältä osin tehtävän vähennyksen. Kokonaisuudessaan harkinnanvaraisiin valtionosuuden korotuksiin on vuonna 2021 varattu yhteensä 30 miljoonaa euroa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen uudistuksen toimeenpanoon liittyen kohdistetaan kunnille vielä 0,9 miljoonaa euroa kertaluonteisena valtionosuuden lisäyksenä (0,16 euroa asukasta kohden). Tämän lisäyksen tarkoituksena on korvata asiakasmaksulain uudistuksesta johtuvista tietojärjestelmien päivityksistä kunnille aiheutuvat arvioidut kustannukset.

Hallintovaliokunta pitää lisäyksiä tarpeellisina ja perusteltuina. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että kilpailukykysopimukseen liittyvä leikkaus on kehyksissä edelleen vuodesta 2022 alkaen, joten ensi kevään kehyspäätöksen yhteydessä tulee ottaa kantaa sen kuittaamiseen myös jatkovuosien osalta.

Lisäksi valtionosuuteen ehdotetaan tehtäviksi pitkäaikaistyöttömien eläketuen menojen vähennykseen, lääkintä- ja lääkärihelikopteritoiminnan rahoittamiseen ja kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmän toteuttamiseen liittyvät vähennykset.

Yhteenveto

Hallituksen esityksestä ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella hallintovaliokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä yksityiskohtaisista perusteluista ilmenevin teknisin tarkistuksin.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

Johtolause. Eduskunta on hyväksynyt 24.11.2020 lain kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 36 §:n muuttamisesta (HaVM 20/2020 vp — HE 207/2020 vp). Laki on tullut voimaan 1.12.2020 (884/2020). Valiokunta ehdottaa, että käsiteltävänä olevan lakiehdotuksen johtolausetta tarkistetaan lakiehdotuksen yhteensovittamiseksi voimassa olevan lain kanssa.

Valiokunnan mietintö HaVM 28/2020 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Hallintovaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 148/2020 vp sisältyvän lakiehdotuksen. ***(Valiokunnan muutosehdotukset)***

Valiokunnan muutosehdotukset

Laki

kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 36 ja 55 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (1704/2009) 36 § ja 55 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 36 § laeissa 1376/2019, 561/2020 ja 884/2020 ja 55 §:n 1 momentti laissa 561/2020, seuraavasti:

36 §

Määräaikaiset kuntien valtionosuuteen kohdistuvat vähennykset ja lisäykset

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta vähennetään 2,47 euroa asukasta kohden pitkäaikaistyöttömien eläketuen menojen vähennyksestä johtuen.

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta vähennetään 4,10 euroa asukasta kohden lääkintä- ja lääkärihelikopteritoiminnan rahoittamiseksi.

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta vähennetään 1,82 euroa asukasta kohden liittyen kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmän toteuttamiseen.

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen lisätään 2,80 euroa asukasta kohden koronavirusepidemiasta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten johdosta.

Vuonna 2021 kunnille maksetaan yhteensä 31 miljoonaa euroa koronavirusepidemiasta aiheutuvien taloudellisten vaikutusten johdosta. Korvaus maksetaan kunnille verovuoden 2020 verontilityksissä sovellettavien kunnallisveron jako-osuuksien mukaisessa suhteessa.

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen lisätään 0,16 euroa asukasta kohden liittyen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen uudistuksen toimeenpanoon.

Vuonna 2021 kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen lisätään 3,64 euroa asukasta kohden harkinnanvaraisen valtionosuuden korotuksen lisäyksen rahoittamiseksi.

55 §

Valtionosuusprosentti ja kunnan omarahoitusosuus

Kunnan 6—13 §:ssä tarkoitetut laskennalliset kustannukset jakautuvat siten, että kuntien valtionosuus on 25,67 prosenttia (*valtionosuusprosentti*) ja kuntien omarahoitusosuus on 74,33 prosenttia.

— —

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

Helsingissä 8.12.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Riikka Purra ps
jäsen Tiina Elo vihr
jäsen Jussi Halla-aho ps
jäsen Eveliina Heinäluoma sd
jäsen Hanna Holopainen vihr
jäsen Hanna Huttunen kesk
jäsen Anna-Kaisa Ikonen kok
jäsen Mikko Kärnä kesk
jäsen Aki Lindén sd
jäsen Mats Löfström r
jäsen Mauri Peltokangas ps
jäsen Matti Semi vas
jäsen Heidi Viljanen sd
jäsen Ben Zyskowicz kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Minna-Liisa Rinne